

Tadeusz Burzyński, Janusz Degler, Józef Kelera

Memoriał w sprawie utworzenia placówki muzealno-archiwalnej Teatru i Instytutu Laboratorium we Wrocławiu

Upoważnieni przez Dyrektora Wydziału Kultury, mgr. Stanisława Krotoskiego, dokonaliśmy 28 czerwca 1984 r. wstępnej lustracji archiwum Instytutu Laboratorium. Jej celem miało być wydanie opinii o przeprowadzonych dotąd pracach nad uporządkowaniem znajdujących się w nim dokumentów i materiałów, które w związku z zakończeniem działalności Instytutu Laboratorium mają zostać przekazane kilku instytucjom. Jesteśmy głęboko zaniepokojeni tym projektem. Byłoby niewybaczalnym błędem i niepowetowaną stratą, gdyby doszło do podziału tego, co jest całością i co jako całość może pełnić kilka ważnych funkcji.

Uważamy, że należy uczynić wszystko, co tylko możliwe, aby:

zachować w całości

archiwum i trwały dobytek Teatru i Instytutu Laboratorium.

Znajdujące się w archiwum materiały oraz inne zbiory mają wyjątkową wartość, a ich znaczenie – właśnie jako całości – będzie rosnąć wraz z upływem czasu. Dostęp do całości archiwum będzie nie tylko wielkim dobrodziejstwem dla przyszłych badaczy i krytyków, znacznie ułatwiającym pracę. Zbiory te – odpowiednio uporządkowane i częściowo eksponowane – mogą spełnić istotne funkcje społeczne i kulturowe, umożliwiając szerokim kręgom społecznym poznanie całej historii jednego z najoryginalniejszych i najdonioślejszych zjawisk w historii współczesnego teatru.

Dlatego uważamy, iż najkorzystniejszym rozwiązaniem powyższej sprawy byłoby utworzenie odrębnej placówki muzealno-archiwalnej, w której znalazłoby się całe archiwum Teatru i Laboratorium, zawierające m.in. 140 teczek dokumentów i materiałów (zob. Aneks), kilkaset programów, plakatów i afiszy, jego cenny i unikalny księgozbiór (około 500 tomów), zbiór fotografii, kilka filmów o wielkiej wartości dokumentalnej oraz inny trwały dobytek (rekwizyty, kostiumy, elementy scenografii itp.).

I. Uzasadnienie

Nie ma potrzeby dowodzić tutaj, jak wielką rolę w historii polskiego teatru odegrał Teatr 13 Rzędów i Teatr Laboratorium. Nie ma także potrzeby wykazywać, jaki wielki wpływ wywarła jego działalność na teatr światowy. Pod tym względem był zjawiskiem wyjątkowym w naszej kulturze, przyczyniając się jednocześnie do jej szerokiej popularyzacji na całym świecie. Znaczenie to nie skończy się wraz z oficjalnym zamknięciem działalności Instytutu Laboratorium. Stając się

zjawiskiem historycznym i zajmując trwale miejsce w historii sztuki teatru, oddziaływać będzie jeszcze długo w przyszłości, fascynując kolejno pokolenia twórców, badaczy, krytyków i miłośników teatru.

Teatr Laboratorium mocno i na trwale wrósł w kulturę Wrocławia, rozslawiając to miasto w całym świecie. Trudno pogodzić się z myślą, że mógłby nie pozostać po nim żaden trwalszy ślad i widomy znak jego 20-letniej działalności w naszym mieście.

Teatr jest sztuką swego czasu i przemija w czasie, zostawiając mniej lub bardziej trwałe ślady. Często niefrasobliwie przechodzi się nad tym do porządku dziennego, zapominając, że to, co nie zostanie w danym momencie zabezpieczone, łatwo ulega zniszczeniu lub rozproszeniu. Wielekroć z ogromnym trudem trzeba potem odtwarzać to, co nie zostało przez poprzedników w porę docenione i zachowane. Nie powinniśmy popełnić tego błędu. Stoimy przed historyczną szansą ocalenia dla przyszłości wszelkich materialnych śladów i dokumentów działalności Teatru Laboratorium. Sądzymy, że gdybyśmy tego nie uczynili i dopuścili do rozproszenia jego archiwum i zbiorów, sąd przyszłych pokoleń byłby dla nas gorzki i surowy.

Uważamy, że nasza propozycja może temu zapobiec. Co więcej: placówka muzealno-archiwalna może być instytucją „żywą”, spełniając wiele pożytecznych funkcji i niejako przedłużając możliwość dalszego kulturotwórczego oddziaływania myśli i praktyki Teatru Laboratorium.

II. Założenia organizacyjne

1. Placówka muzealno-archiwalna powinna być instytucją samodzielną, podporządkowaną bezpośrednio Wydziałowi Kultury. Działać może na podstawie odpowiednich przepisów regulujących funkcjonowanie podobnych placówek muzealnych i archiwalnych. Powinna mieć swój własny regulamin wewnętrzny, określający zarówno jej status organizacyjny, jak i cele działalności. Patronat nad nią może sprawować Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.
2. Placówka składałaby się z trzech podstawowych działów: a) stałej ekspozycji, obrazującej 25-letnią działalność Teatru Laboratorium, b) archiwum, c) biura (sekretariatu).
3. Placówka musi być ulokowana w miejscu, gdzie istniał Teatr Laboratorium. Proponujemy, by mieściła się w trzech pomieszczeniach znajdujących się w budynku w Przejściu Żelazniczym, które są wydzielone od pozostałych sal Instytutu Laboratorium. Jedno z nich ma około 90 m² i dobrze nadaje się na salę wystawową.
4. Liczba zatrudnionych pracowników może ograniczyć się do dwóch (obsługa biura i stanowisko archiwisty).

5. Nazwa placówki uzależniona jest od jej organizacji. Proponujemy: Muzeum i Archiwum Teatru Laboratorium (ewentualnie Punkt Muzealny i Archiwum Teatru Laboratorium, Ośrodek muzealno-archiwalny Teatru Laboratorium).
6. W przyszłości, gdy zostanie utworzone we Wrocławiu Muzeum Teatralne, placówka stałaby się jego wyodrębnionym działem.

III. Program działalności

Placówka powołana zostaje po to, aby archiwum i zbiory Teatru i Instytutu Laboratorium – odpowiednio uporządkowane i skatalogowane – zostały w całości przechowane w jednym miejscu. Powinny one być systematycznie uzupełniane materiałami z przeszłości (np. pilnie trzeba odtworzyć zbiory fotografii), jak i tymi, które będą nadal powstawać (przede wszystkim publikacje prasowe i książki). Materiały archiwalne mogą być udostępniane na ogólnie obowiązujących zasadach, z wyjątkiem tych, które zostaną wydzielone i zastrzeżone specjalną klauzulą. Korzystać z nich będą w pierwszym rzędzie badacze, krytycy, ludzie teatru, studenci.

Placówka powinna utrzymywać liczne kontakty z ośrodkami teatralnymi i naukowymi za granicą i poprzez wymianę różnych materiałów (np. afiszy i programów) wzbogacać swe zbiory o materiały obcojęzyczne.

Muzealny charakter placówki wiązać się będzie przede wszystkim ze stałą wystawą, ukazującą 25 lat historii Teatru Laboratorium i jego recepcji w kraju i na świecie. Ekspozowane na niej byłyby wszystkie zachowane elementy przedstawień (kostiumy, rekwizyty, elementy scenografii, ich pełna dokumentacja: zdjęcia, projekty, afisze, plakaty, programy oraz ważniejsze publikacje Teatru Laboratorium, wydania książek J. Grotowskiego, wybrane recenzje, rozprawy i książki o Teatrze.

Można być pewnym, że ekspozycja będzie chętnie oglądana przez wycieczki i turystów indywidualnych. Zważywszy na światową sławę Teatru Laboratorium, na pewno jej obejrzenie stanie się stałym programem wycieczek zagranicznych.

Sala wystawowa powinna być tak urządzona, by można było wyświetlać w niej zachowane filmy dokumentujące poszczególne przedstawienia, jak i prowadzone przez członków zespołu staże i ćwiczenia. Projekcje te mogą być włączone w program zwiedzania wystawy, ale powinny być także stałą formą działalności placówki (po wykonaniu odpowiedniej ilości kopii) jako dopełnienie prowadzonej przez nią akcji popularyzatorskiej.

Działalność ta nie musi ograniczać się do siedziby. Nadal bowiem napływają z różnych stron Polski zgłoszenia na projekcje filmów o Teatrze Laboratorium i filmów instruktażowych.

Placówka może te zgłoszenia uwzględniać i służyć pomocą w tym zakresie teatrom studenckim, scenom eksperymentalnym, szkołom teatralnym, uniwersyteckim ośrodkom teatrologicznym itd.

Opiekę nad realizacją programu można powierzyć Radzie Naukowej, w której skład powinni wejść także członkowie Teatru Laboratorium.

Głęboko przekonani o ważności roli społeczno-kulturowej, jaką może spełnić ta placówka, zwracamy się z gorącym apelem do władz politycznych i administracyjnych Wrocławia o pozytywne ustosunkowanie się do naszej propozycji i powzięcie odpowiednich decyzji. Na pewno powinna być ona jeszcze przedyskutowana z członkami Instytutu Laboratorium. Zdajemy sobie sprawę, że może wzbudzić ich zastrzeżenia lub nawet opory, wynikające z pobudek emocjonalnych. Rozumiejąc je i szanując, trudno byłoby nam jednak pogodzić się z nimi. Mamy nadzieję, że zdołamy rozproszyć ich wątpliwości i potrafimy przekonać, że za proponowanym przez nas rozwiązaniem przemawia interes naszej kultury.

Wiadomo, że stworzenie podobnych placówek planuje się w kilku ośrodkach zagranicznych (m.in. na uniwersytecie w Nowym Jorku). Sądzymy, że tym bardziej w mieście, z którym łączy się 20-letnia historia Teatru Laboratorium, taka placówka istnieć powinna. Przemawiają za tym względy społeczne, kulturowe i polityczne. Przed 20 laty mądra i szlachetna decyzja władz Wrocławia uchroniła ten teatr od likwidacji. Wierzimy, że obecnie podobna decyzja uchroni jego archiwum i zbiory.

mgr Tadeusz Burzyński
doc. dr hab. Józef Kelera
doc. dr hab. Janusz Degler
Wrocław, lipiec 1984